

Prof. Dr. Yaman TOKAT ile Söyleşi...

BİLGİYİ PAYLAŞMAK ERDEMDİR!!!

Tüm dinler bilgiyi ve beceriyi paylaş deseler de, insanoğlu genellikle her şeyi kendine saklamayı hak gördüğü için, zaman içinde, özellikle batı dünyasında "eğitimde eğitim programı" esas alınmıştır. Programı harfi harfine uygulayan denetleyen toplumlarda eğitimde yol alınmış, bizim gibi dediğim dedik diyen ülkelerde ise eğitim, eğitim olmaktan çıkmıştır. Ülkemizde tıp eğitim programlarının uygulanmasında ve standardizasyonunda yaşanan çağdışı yaklaşımlar nedeniyle sorunlar birikmektedir. Eğiticilerin eğitimi, uygulayıcıların eğitimi hala gündeme getirilmemiştir. Bilen bildiği ile yetiniyor, ne yeni bilgi ediniyor ne de bilgisini başkasıyla paylaşıyor. Bu nedenle bilgi üretilemiyor herkes yerinde sayıyor. Sürekli eğitim, yaşam boyu eğitimden ise kimsenin haberi yok. Ülkemizin her yerinde eğitimde standart program, yeterli eğitici, yeterli uygulama, yeterli denetim, yeterli imkan olmalı ki ülkenin her yerinde standart hizmet verilebilsin. Hekimlerimiz yaklaşık doksan yıldır Türkiye'yi sırtında taşıdığı halde kimse bu gerçeğin farkında değildir.

Toplum bilime, hekime, adalete saygı göstermezse, o toplumun çağa uyumlu hale gelmesi mümkün değildir. Bu konularda bilgisine güvendiğimiz ve bilgisini, becerisini meslektaşları ile paylaşmada uluslararası örnek kişi Prof. Dr. Yaman Tokat ile bu röportajı yapmak uzun zamandır gündemimizde idi. Hocanın yoğun çalışmaları arasında zaman ayırıp ayıramayacağı konusunda endişelerimiz olduğu için bu bilgi paylaşımı gecikmiştir.

Prof. Dr. Yaman Tokat, karaciğer transplantasyonu konusunda sadece Türkiye'de değil dünyada da ismi sayılı uzmanlar arasında olan, bu güne kadar başarılı 1.500 operasyona imza atan, Türkiye'de ilk canlı donörden karaciğer transplantasyonunu gerçekleştiren, bu alanda bilgi ve deneyimlerini gelecek kuşaklara aktarmaktan çekinmeyen, bu ülkede bilime katkısı tarihe geçecek kıymetli bir değerimizdir.

Bilim evrildikçe ve paylaşıldıkça başka ülkelerde nasıl aydınlığı getiriyorsa Prof. Dr. Yaman Tokat gibi hocaların katkısıyla bu ülkede de bilim olmazsa olmazlığını kanıtlayacaktır. Kendisi için zamanın ne kadar kıymetli olduğunu biliyoruz ama bu uzaktan röportaja zaman ayırdığı ve meteorolojik koşullardan etkilenmeden sorularımıza yanıt verdiği için kendisine sonsuz teşekkürler.

Prof. Dr. Ali ÖZDEN

Prof. Dr. Yaman TOKAT

■ Sizi bilmeyen yoktur, ama biz daha da geniş kitlelere duyurmak için bir söyleşi yapmak istiyoruz. Sizi bu günlere taşıyan eğitim hayatınız nasıl başladı, kısaca ilkökul, ortaokul, lise ve üniversite eğitiminizden bahsedebilir misiniz?

Aslında ben çok şanslı bir öğrencilik geçirdim. İlkokulu İzmir'in en iyi okullarından biri olan Ankara İlkokulu'nda okudum ama benim hayatımdaki en önemli dönüm noktası 11 yaşında küçük bir çocuk olarak Bornova Anadolu Lisesi'ne yatılı olarak teslim edildiğimde aileden ilk defa uzaklaşmamdır.

Ben, kendi başıma ayaklarımın üzerinde durmamın bana neler öğrettiğini yıllar içinde anladım. O kadar küçük bir çocukken ailenizden haftanın 6 günü uzak kalmak, bir sürü tanımadığımız insanla birarada yaşamak, toplu halde bir şeyi paylaşmayı öğrenmek, bir amaç uğruna hep beraber hareket etmek, beni küçük yaşlarda hayat için geliştirdi diyebilirim. Daha sonraki eğitimim Ege Üniversitesi, Amerika, İngiltere, Japonya olmak üzere yurt dışında birçok merkezde oldu. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdikten sonra mecburi hizmet benim hayatımdaki ikinci dönüm noktasıdır. 22-23 yaşındaki bir genç olarak Çorum'un Bayat İlçesi Yoncalı Köyü'nde tek başıma hem olanaksızlıklarla mücadele edip hem de idealistliğimi yansıtmak için büyük mücadele verdim. Burada gerek yol yapımı, gerek elektrik, su getirilmesi gibi temel ihtiyaçların köylüler tarafından karşılanması ve hastaların iyi bakılması için yaptığım çabalar benim çok hızlı olgunlaşma neden oldu. Daha sonraki asistanlık eğitimimde de bu olgunlaşmamın ve kendine güvenin faydasını gördüm. O kadar çok hasta gördüm ki bu süreçte ister istemez insan sarrafı gibi hasta sarrafı oldum ben de. Hastaların neredeyse kapıdan girerken hastalığını tanıır hale gelmişim. Bu büyük bir tecrübeydi tabi ki. Onun için mecburi hizmete gitmeyen arkadaşlarıma çok şey kaybettiklerini anlatırım her zaman. Onlar bana çok inanmasalar da, gerçekten mecburi hizmet bizim hayatımızdaki en önemli eğitim bölümü olarak kabul edilebilir. Daha sonra ihtisasım ve tüm akademik kariyerim Ege Üniversitesi'nde devam etti. Bu sırada bilgiye ulaşmak ve Organ Nakillerini geliştirmek için Dünyanın her yerindeki bu işi en iyi yapan merkezlere gittim ve o merkezlerdeki hocaları çağırıp beraber ameliyat yapma şansım oldu. Bunlar da tabi ki "Bilgi neredeyse oraya git ve öğren, ülkeneye getir" sözünü bana anımsattı. Bu çabalarım sayesinde eğer bir yerlere gelebildiysem ne mutlu bana.

■ **Şuan çalıştığınız kurum aynı zamanda bir eğitim kurumu olma özelliğini devam ettirmekte ve Türkiye'de resmi olarak karaciğer nakli eğitimi veren sayılı merkezlerden biridir. Organ nakli eğitimi amacıyla Türkiye dışından yapılan başvuruların da kabul edildiği bilinmektedir. Bu şüphesiz ülkemiz için de çok önemli ve kayda geçmesi gereken bir gelişmedir. Bu durumun yaygınlaşması, daha fazla kurumun bu sorumluluğu üstlenebilmesi için neler yapılmalıdır?**

Size Türkiye'nin bu konuda dünyanın merkezi olmasının önündeki engeller nedir?

İyi bir merkez olmak yurt dışında çekim alanı haline getiriyor merkezi ama burada yaptığın işlerin anlatılması işin en önemli parçası, yaptığın işlerin yazılması ve bilimsel olarak dünyadaki platformlarda sunulması çok önemli. Yıllardır kendi branşımızla ilgili her türlü kongrelere gerek oturum başkanı, gerek konuşmacı, gerekse sunucu olarak katılıyorum ve bütün ekip arkadaşlarımla katılmasını teşvik ediyorum. Ancak böyle bilimsel olarak yaptıklarınla, yazdıklarınla dünyada tanınır ve hep bilinir hale gelirsin. Markalaşmanın yolu tıpta sadece ameliyat yapmak değil, yaptığın ameliyatları iyi analiz edip, iyi sonuçlar almak ve bunları dünya ile paylaşmaktan geçiyor. Maalesef bizim ülkemizdeki en büyük sorunlardan bir tanesi yaptıklarımızı yazamamak, yani bilimsel açıdan biraz geri kalıyoruz. Bunun için hızla çalışmamız ve uğraşmamız lazım. İyi bir haber Avrupa Organ Nakli Birliği bizim merkezimizi Avrupa'daki tek "Canlı Karaciğer Nakli Eğitimi" verebilen merkez olarak kabul etti ve deklare etti. Bunun üzerine İngiltere'den ve diğer ülkelere insanları kabul edip, eğittik. Biz bu eğitim işini son 10 yıldır çok yoğun biçimde yapıyoruz. Gerek kendi ülkemizden birçok meslektaşımızı eğitip yeni merkezler açılmasına vesile olduk, gerekse de yurt dışından Ürdün, Hindistan, Romanya, Bulgaristan, İngiltere, Amerika gibi ülkelere birçok ekibi eğitip, oralara gidip ameliyatlar yapmalarına yardımcı olduk, hatta ameliyatlar da yaptık. Hem ülkemizin hem kendimizin, hem de merkezimizin marka değerini arttırmak için çabalarda bulunduk. Birçok merkez de bizi taklit edip, bu eğitimleri vermek için kollarını sıvamış durumda, onlar da dünyanın her yerinden gelen insanlara eğitim veriyorlar, aslında biz kendi derneğimiz olarak bu eğitimi derli toplu biçimde yapalım diye, kurs sürecini başlattık. Bu kurs sürecinde 2 yıldır 30 kişiyi yurt dışından eğittik ve eğitmeye devam edeceğiz. Ama dediğim gibi eğitimin yolu yaptığın işi doğru anlatmak, bilimsel olarak yayınlamak ve paylaşmaktan geçiyor.

Türkiyenin önündeki en büyük engel, dil engeli aslında, eğer yabancı dil bilmekte ve konuşmakta zorlanıyorsak insanlar mutlu olmuyor. Eğer biz yabancı dil engelini ilkökul çağından itibaren aşmaya başlarsak, dünya markası olmamız çok daha kolaylaşacak.

■ **Transplantasyon eğitimleri, üniversite içinde bir birim olarak mı yoksa bağımsız uluslararası bir merkez tarafından mı yapılmalıdır?**

Gerek genel cerrahide gerek gastroenterolojide transplant cerrahisi veya hepatolojisi diye bir branş bulunmamaktadır.

Tüm dünya buna farklı yaklaşıyor, bazıları Hepatobiliyer Cerrahi ile Karaciğer Naklini birleştirmiş, bazıları tüm Organ Naklini Böbrek, Karaciğer, Pankreas olarak birleştirmiş durumda. Bizim de bir yol haritası çizip mutlaka ve mutlaka Genel Cerrahi ihtisası üzerine en az 2 yıl olmak üzere bu işi yüksek volümde ve kaliteli yapan merkezlerde eğitim hakkını vermemiz lazım. Şu anda üniversiteler bu eğitimi vermek için yeterli yerler değil. Çünkü üniversitelerin çoğunda bu sayılara ulaşamıyor. Onun için bir bağımsız kuruluş tarafından denetlenip eğitim verme hakkının kimlerde olacağı, eğitim kurallarının nasıl olacağı yazılıp, bakanlık tarafından kabul edilmeli, bu merkezlerin de Genel Cerrahi Uzmanlığını en az 2 yıllık eğitimden geçirerek Organ Nakli Cerrahisi veya Organ Nakli Hepatolojisi yapabilir ya da anesteziyi yapabilir hale getirilmesi lazım, ancak bu şekilde daha başarılı, daha bilimsel merkezler ve cerrahlar veya diğer doktorları yetiştirebiliriz.

■ **Mevcut üniversitelerimiz değerlendirildiği zaman batı üniversiteleri ile arasındaki en belirgin fark nedir? Son yıllarda yaşanan sıkıntıların temel nedeninin ne olduğunu düşünüyorsunuz?**

■ **Sizce üniversitelerin yeniden doğuşa ihtiyacı var mı? Bugünkü kadroların bizi bir yere götürüp götüremeyeceği konusunda görüşleriniz nelerdir?**

Genç bir ülkeyiz, bir kere en büyük problem bu, oturmuş üniversitemiz yok, üniversitelerin çoğu son 40 yıl içinde kuruldu. Özellikle son 20 yıl içinde çok sayıda üniversite artışı var. Bunlar da tabiki tam yapılaşmayı sağlayamadılar. Amerika, İngiltere ile kıyasladığımız zaman en yeni üniversiteleri 100 yıldan başlıyor. 150, 200, 400 yıllık üniversiteler var. Ayrıca bu üniversiteler yılların getirmiş olduğu kültürle yoğurulmuş, araştırmaya yönelmiş ve birçok bilim adamı yetiştirmiş, gelenekleri olan üniversiteler. Bizde maalesef bunların hiçbiri yok. Ayrıca ekonomik şartlar ve devlet desteğinden üniversitelerin yoksun kalması bizi başka arayışlara itti. Kıymetli bilim adamlarını ülkemizde ve üniversitemizde tutamaz hale geldik. Onun için üniversiteler, bina olarak güzelleştikçe içleri aksine boşaldı. Bu büyük bir süreç, bu değişim sürecinde Türkiye'nin de değişim sürecinden geçtiğini görüyoruz. Bu üniversitelerin dünya üniversiteleri ile yarışması için önümüzde herhalde bir 50 senelik dönem daha var. İlk 500 üniversiteye baktığımızda maalesef Türkiye'den bir tek üniversitenin dahi henüz giremediğini görüyoruz. O nedenle

yurt dışında eğitimde YÖK'de ilk 500 üniversitelerden birinde eğitim alınmasını istiyor. Ülkemizin üniversitesel bazda geleneklere, sağlam araştırmalar yapmaya ihtiyacı var. Köklü, kolay kolay yer değiştirmeyen, ekonomik olarak doymuş, geleceklere garanti altında olan öğretim üyelerine ihtiyacı var. Biz ne zaman bunları gerçekleştirir, ne zaman öğretim üyeleri geleceklere garanti altında görürlerse ve o üniversitede aidiyet hissi ile kendileri yıllarını verirlerse o zaman bizim üniversiteler de önümüzdeki 50 yıl içinde ilerleme kaydedebilir. Şu andaki görünümle maalesefki dünya üniversiteleri ile aramızdaki makas açılmakta ve bu bizim aleyhimize olan bir durum, biran önce bunun düzeltilmesi ve üniversitenin öneminin herkese anlatılıp hızlı bir şekilde üniversiteleri yapılandırarak dünya standartlarına getirmemiz gerekiyor.

■ **Türkiye'de karaciğer cerrahisi yapan üniversitelerin çoğunda sizin değerli katkılarınız görülüyor. Gelinen son noktada hala organ bağıışı, hasta seçimi, hasta takibi gibi konularda sıkıntılar yaşanmaktadır. Bunların giderilmesi için nasıl bir yapılanma gerekmektedir?**

Devlet eliyle tek başına olmuyor, çünkü siyaset giriyor işin içine, bağımsız kuruluşlar, özel, devlet destekli (Kızılay, Yeşilay gibi) kuruluşlar tarafından belki bir organ nakli vakfı kurulup yönetimin bağımsız bilim adamları tarafından yapıldığı, belli sürelerle toplanılan ama devletin de desteklediği yöntemlerle biz bu işin altından kalkabiliriz. Çünkü ülkemizde gerçekten Organ Nakline gönül vermiş ve bu konuda dünya çapında bilir kişi kabul edilebilecek yapıda hekimlerimiz var. Ama bu hekim arkadaşlarımızın söylemlerinin bir çoğu siyasi erkte veya sosyal düzeyde çağrısız kalıyor. O nedenle de gerçek hayata geçirilemiyor. Bunları geçebilmemiz için kuralların net olarak konması lazım. Kuruluşlarda kimler çalışacak, bilgi beceri düzeyleri ne olacak, ne kadar süre ile kalacaklar bunların hepsi net ve açık olarak belirtilmeli ki siyasetten uzak olduğuna herkes inansın ve dört elle çalışsın. Son yıllarda yapılan çalışmalarla organ bağıışında Türkiye'de bir artış var. Ama bu bizler için yeterli mi? Tabi ki değil, hem organ nakli merkezlerinin sayısının belli sınırlara gelmesi, hem organ nakli eğitiminin bir standart olması, hem de kuralların bilir kişiler tarafından konulması ile bütün bu zorlukların aşılabileceğini düşünüyorum ama bunlar için de hala önümüzde uzun bir yol olduğunu biliyorum.

■ **Devamlı ve kalıcı başarı sağlaması açısından yan dalların dallara ayrıldığı günümüzde Gastroenterolojinin yan dalı olan Hepatoloji ünite olarak kalmış, bir türlü bilim dalı olamamıştır. Genel cerrahinin bağımsız dallara ayrılmasını beklediğimiz gibi Gastroenteroloji cerrahisinin de yan dalının dallarını oluşturması bilimin beklentisidir. Gelenen bu noktada sizin yan dal savaşları konusundaki görüşleriniz nedir?**

Önce Gastroenterolojiden başlayalım, Hepatoloji dünyada çok değer ve önem kazanan bir olgu. En basitinden yağlı karaciğer önümüzdeki 10 yılın en büyük sorunu olarak karşımızda durmakta. Yaşlanma, diyabet, obezite, ciddi karaciğer sorunlarına yol açmakta. Ayrıca hepatosellüler karsinom dünyada 5. ölüm nedenleri arasında geliyor. O nedenle karaciğer hastalıkları; gerek viral, gerek yağlanmadan, gerek alkol, genetik hastalıklarla çok önemli bir yer kaplıyor. Hepatoloji gerçek bir eğitim alanı olarak hizmet vermek, mutlaka bir bilim dalı olmak zorunda. Genel Cerrahi'ye gelince maalesef hiç alt bilim dalları olmadı, o nedenle insanlar kendi kendilerine ustalarından öğrenerek veya bazı yerlerde ben şu cerrahim diyerek ortaya çıkıyorlar. Halbuki bunların da ihtisaslaşması için Endokrin Anabilim Dalı, Endokrin Cerrahisi Anabilim Dalı, Kolarektal Cerrahi Anabilim Dalı, Hepatobiliyer Cerrahi Anabilim Dalı, Transplant Cerrahi Anabilim Dalı gibi dallara ayrılması gerekiyor. Ama maalesef üniversiteler şu aşamada varolma savaşı verdiği için bu dalları gerçekten biz koysak bile eylemde bunları gerçekleştirmemiz mümkün değil. Sadece isim olarak kalacaktır. Onun için bence ilk basamakta bu kuralı koyarken nerelerin bu ihtisası verebileceğini yazmak, buralarda yetişmiş elemanların hakkını, ekonomik, sosyal olarak vermek, ondan sonra da bu dalları işletmeye geçmek lazım. Yoksa maalesef yaptığımız işler kalıcı olmaktan çok günü kurtarmaya yönelik olacak, bugün için parlacak bile uzun vadede sönüp yok olup gideceğiz.

■ **Karaciğer transplantasyonunun geleceğinde bizi ne gibi yenilikler ve gelişmeler beklemektedir?**

Karaciğer naklinin yeniliği en çok, karaciğeri daha çok kullanabilmemizdir. Bir kere ölüden alınan organların sayısını arttırmanın önemi her gün ortaya çıkıyor çünkü, aileler küçülüyor, yaşlar ilerliyor ve gerçekte organ verecek canlı vericili insan bulmakta zorluk çekiyoruz. Peki her organ kullanılabilir mi? İşte bütün hedef bütün organları kullanılabilir hale getirmek. Bunun için yeni makineler üretiliyor ve bugün bu organ işe yaramaz, kullanamayız dediğimiz organları makina-

larda çalıştırıp, kullanılabilir hale getirmek birinci yenilik olacak herhalde, önümüzdeki 3-5 yılda ortaya çıkacak yeniliklerden bir tanesi bu. 2. si canlı vericili minimal invaziv cerrahi dediğimiz laparoskopik, robotik cerrahi ile donör riskini azaltarak yaşam kalitesini arttıran ameliyatlara ön plana çıkacak, ayrıca genetik bilimler bu hastalıkları önlememizde yardımcı olacak ve postoperatif yani ameliyat sonrası bakımlarda yeni ilaçlarla daha az yan etkili süreçler yaşayacağımızı düşünüyorum. Ayrıca kök hücre teknolojisi "3D printer" dediğimiz üç boyutlu yazıcılarda yapılan suni organlar da önümüzdeki 20 yılın tıbbi gelişmelerinde bize yardımcı olacak, önümüzdeki görüntü bu, bundan 10 yıl sonra inanıyorum ki, bugün doğru bildiğimiz birçok şeyin aslında artık geçerli olmadığını anlamış olacağız.

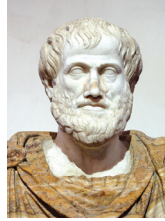
■ **"Bebeden Dedeye Hayat Takası" konusunda farkındalığı geliştirmek için neler yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?**

Bu sorudan anladığım şudur; her ölenin organlarını kullanabilirsek yaşam verebileceğimiz insan sayısı artacaktır, bunun yolu birçok yerden geçiyor, bir kere en önemlisi doktorların bilinçlenmesi. Dünyadaki meslektaşlarımızla konuştuğumuzda herkes farklı yaklaşım içinde. Mesela yoğun bakımcular beyin ölümü olmuş bir kişiye artık ölmüş gözüyle bakıp ilgiyi azaltabiliyor, onun için organ kalitesi düşebiliyor. Bunların lokal koordinatörler tarafından takip edilmesi bir çözüm olabilir. Halkın bilinçlenmesi özellikle din adamlarımızın ve sosyal liderlerimizin bu konuda pozitif mesajlar vermesi çok önemli çünkü bir negatif mesajın arkasına sığınmak çok kolay ama bizim bir negatif bilgiyi, bir yanlış haberi silebilmek için en az 10 tane doğru haber yapmamız gerekiyor. Görsel, yazılı medyanın çok önemi var burada. Hep pozitif haberler yapmak zorundayız, negatif haberlerden mümkün olduğunca uzakta durup, doğruları gerçekleri bilerek yazmak durumundayız, çünkü insanlar negatife çok çabuk kaçabiliyorlar. Bizim önümüzdeki en büyük tehlike yanlış enformasyon. Doğru bilgiyi verdiğimiz zaman insanlar hem organ bağışını yapabiliyor hem de meslektaşlarımız daha ciddiye alıyorlar konuyu. O nedenle en başta doktorlar, sonra halk, sonra medya diyerek bütün kesimlere görev düşmekte. Eğer bunu başarmak istiyorsak bir kişi değil hep beraber çalışarak başarabiliriz.

■ **Son olarak yurt içi ve yurt dışında birçok üniversitede bulunmuş biri olarak tıp öğrencilerine tavsiyeniz nedir?**

Tıp öğrencilerine tavsiyem şu olacak; bir kere kendilerine farkındalık yaratabilecekleri bir dal ya da hedef seçmeleri lazım. Bu farkındalığı yaratmak için de dünyanın neresindeyse bu farkındalık Türkiye’de, Moğolistan’da, Kazakistan’da, Amerika’da, Japonya’da olabilir farketmez, teknolojiyi beceriyi almak için gidip oralarda öğrenmek ve hatta hiç uğruna çalışmak gerekli. Şimdi maalesef genç kuşakta şunu görüyoruz, bir an önce, az çalışarak, zengin olmak merakı var. Ama hayat öyle değil, eğer gerçekten bir yolda başarılı olmak istiyorsan bu yolun uzun olacağını kabul ederek yavaş yavaş

merdivenleri tırmanman gerekiyor. Hızlı tırmandığın zaman nefesin yetmiyor ve yarı yoldan geri dönüyorsun. Yavaş yavaş çıkarsan ancak tepede durma şansın oluyor, o nedenle benim genç arkadaşlara önerim tıp fakültesine girdiği dönemlerden araştırıp dünyanın 10-15 yıl sonra nerede olacağı hakkında birtakım bilgiler edinip, o yolda gidip hem ülkesine, hem kendine hem yakın çevresine hizmet etmesi olacaktır. Bu nedenle şimdiden yollarını çizsinler ve hedeflerini belirlesinler üstelik de hedeflerinden zor diye asla vazgeçmesinler.

ARISTOTELES
(MÖ 384-MÖ 322)

Bilim, iyi zamanlarda servet, kötü zamanlarda bir sığınak ve iyi bir yol göstericidir.